

O námitkách přípustných u skriptur.

František V á ž n ý.

I. Otázka, které pouze námitky může uplatňovati ten, kdo je zavázán ze skriptury, vůči tomu, kdo je podle skriptury oprávněn vymáhati tento závazek, jest v oboru skriptur jednou ze stěžejních. Předpisy, řešící tuto věc, patří — vedle předpisů o nabytí práv ze skriptury i přes nedostatek práva auktorova — nesporně k nejdůležitějším předpisům o skripturách, o něž se jmenovitě i opírá cirkulační funkce skriptur. Určují rozsah povinnosti skripturně zavazaného, a s druhé strany — zabezpečují poctivému skripturnímu věřiteli nárok ze skriptury spec. proti námitkám, které se dovolávají vztahů žalovaného dlužníka k předchůdcům žalujícího věřitele.

I jest právní úprava této otázky v právních řádech vůbec typickou pro skriptury, takže se s ní shledáváme téměř ve všech příslušných zákonech cizích států. To platí nejen o některých, v běžném životě zvlášť známých skripturách, zejména směne, nýbrž vůbec o všech skripturách v techn. smyslu. Normy našeho právního řádu, touto otázkou se zabývající, nejsou, pokud běží o jednotlivé druhy skriptur, stejné. Přes to však, že jednak ohledně některých druhů skriptur vůbec ani není v tomto směru zvláštních ustanovení zákonných, jednak předpisy, upravující výslovně tuto věc, nejsou, pokud jde o jednotlivé druhy skriptur, jednotné, nelze, hledíc k vnitřní podstatě věci i vzájemné souvislosti všech norem, o skripturách jednajících, a k společným generelním zásadám, všech skriptur se týkajícím, neuznati, že, konec konců, platí ve příčině přípustnosti námitek u skriptur v technickém smyslu v zásadě totéž, a pouze v jednotlivostech, souvisících se speciální povahou některých skriptur, platí některé modifikace.

II. Především třeba nám při vyličení daného tématu stanoviti pojem skriptury, pokud se týče právního poměru, vyplývajícího ze skriptury, i stručně nastíniti rozsah povinností zavazaného ze skriptury. Navazující na uvedené naznačíme pak, v jakých mezích může ten, kdo je ze skriptury zavázán, s úspěchem čeliti proti tomu, kdo uplatňuje nárok ze skriptury, námitkami, a prostřednictvím jejich buď zcela nebo částečně se osvoboditi od požadovaného plnění.

A. S k r i p t u r o u v y r o z u m í v á m e listinu, která je ve všech směrech pro povinnost plnění podle obsahu dotyčné listiny, a pro odpovídající materiální nárok nutnou podmínkou, jiným pro-

středkem v zásadě nenahraditelnou. Pravíme, „ve všech směrech“, t. j. jak pro vznik, tak i trvání, převedení, jakož i výkon, resp. uplatnění příslušného závazku a jemu odpovídajícího nároku. Jsou to, konkrétně řečeno, cenné papíry, znějící na majitele (auporteurpapíry), a cenné papíry, znějící na řad (ordrepapíry), které jsou ve všech uvedených směrech nutnou podmínkou pro příslušný závazek z těchto papírů, jakož i pro korespondující nárok, a jež proto zovou v doktríně „dokonalé cenné papíry“.

O tom, že cenné papíry, znějící na majitele a na řad, představují skriptury, není celkem pochybností. Zdůraznití je, že skripturami nejsou snad pouze ty papíry na řad a na majitele znějící, které jsou (vzhledem k povaze práva, o němž jsou zřízeny) papíry „obligačně-právními“. Skripturami jsou též dotyčné papíry, jež jsou — co do povahy práva, o němž jsou zřízeny — papíry „věcněprávními“, nebo „podílnickými“ (korporačními) a j. Každá skriptura zakládá povinnost k určitému plnění; jde tu o závazek na základě písemného projevu vůle (jednostranného), sepsaného v dotyčné listině, plnění ve prospěch každého vlastníka této listiny (tím, že je tento projev vůle sepsán v listině, jest dána její specifikace jakožto skriptury); povinnosti té odpovídá příslušný nárok. Mluví-li se proto při skripturách o „zavázaném ze skriptury“, o „skripturním dlužníku“ a „skripturním věřiteli“, platí to, vzhledem k uvedenému, o všech skripturách v technickém smyslu, nikoli jen o těch, jež jsou představovány cennými papíry obligačněprávními.

Povinností zavázaného ze skriptury je, plnění podle obsahu skriptury, ex scriptura; skripturní dlužník se zavazuje pouze na základě svého (scil. jednostranného) prohlášení v listině, a to ve prospěch toho, kdo se stane vlastníkem listiny. Kdo je vlastníkem listiny, je zároveň i subjektem, z ní oprávněným: jest skripturně oprávněným; že v některých singulerních případech podle pozitivních předpisů i pouhá detence listiny stačí k tomu, aby bylo lze uplatnití některý skripturní nárok, na uvedeném v zásadě nic nemění; ostatně týkají se tyto singulerní normy — jde speciálně o normy směnečného zákona — nikoli nároku na vlastní plnění z papíru (směnky), nýbrž připravení, resp. zajištění tohoto plnění. Jinak je toliko pro legitimaci oprávněného ze skriptury třeba pouhé detence listiny; tuto legitimaci funkci dlužno však přesně rozlišovati od vlastního výkonu práva ze skriptury. Uvedené o legitimaci platí, pokud jde o papíry auporteur. U papírů, znějících na řad, platí o legitimaci předpisy směneč. zákona, které podle čl. 305 obch. zák. platí vůbec na ordrepapíry; srov. k tomu níže.

Pravili jsme, že skripturní dlužník se v zásadě zavazuje pouze na základě svého písemného prohlášení ve skriptuře. Také

však může — v zásadě — namítati tomu, kdo uplatňuje skripturní nárok, jen skutečnosti, které se týkají otázky vlastnictví papíru, jakožto předpokladu nároku ze skriptury, a které plynou z obsahu listiny. To jsou vlastní „skripturní“ námitky. Z mimoskripturních skutečností může uplatňovati jen ty námitky, které mu přísluší ze zvláštního, mimo skripturu ležícího důvodu právě proti vlastníku papíru, vymáhajícímu skripturní nárok. Tyto námitky však již nemůže uplatňovati proti dalšímu nabyvateli dotyčné listiny, a to cestou indosamentu, jde-li o papír na řad, resp. tradice, jde-li o *aupporteurpapir* (originárnímu nástupci toho, proti němuž mohl dotyčnou námitku uplatňovati), předpokládaje však, že jde o nabyvatele *bonae fidei*; není-li posléz uvedený předpoklad splněn, přísluší mu proti takovému nabyvateli *exceptio doli*, která sice není pojmově totožná s námitkou z osoby předchůdce, ale jejíž efekt je stejný. To jest princip, který platí pro skriptury v technickém smyslu. Naskytá se otázka, zda uvedené platí i o třetí kategorii cenných papírů, totiž o papírech znějících na jméno, čili zda lze i tyto papíry považovati za skriptury.

V této věci dlužno povšechně uvést, že také o rektapapírech platí, že povinnost dlužníka z rektapapíru se zakládá jedině na jeho písemném prohlášení, v dotyčné listině uvedeném, i je tedy také tento závazek závazkem *ex scriptura*. To však platí pouze, pokud běží o závazek dlužníka z rektapapíru vůči prvnímu věřiteli (prvnímu nabyvateli listiny, čili prvnímu oprávněnému z listiny); jest pak v tomto poměru i rozsah přípustnosti námitek takto zavázaného proti dotyčnému věřiteli týž, jak tomu je u shora uvedených cenných papírů. V tomto směru není tedy důvodu, proč by měl býti i rektapapírům upírán charakter skriptury. Ovšem, i tu jsou jisté úchytky vůči papírům na řad a majitele (srov. níže). Jinak tomu je však při dalších nabyvatelích tohoto papíru. U těchto papírů převod práva se děje *cessi* (v zásadě *neformální*; pokud ovšem je papír, na jméno znějícího, nezbytně zapotřebí k výkonu dotyčného práva — tak tomu je jmenovitě u *rektaakcie* —, dlužno požadovati pro převod práva i *tradice* takového papíru). Platí tu tedy ve příčině převodu práva obecné normy o *cessi* a tedy platí tu též přípustnost námitek i z osoby předchůdce.

V uvedeném směru neplatí tedy při rektapapírech zásada, shora vytčená, že totiž nemůže skripturní dlužník uplatniti mimoskripturní námitky proti dalšímu nabyvateli dotyčného papíru. Platí tu o přípustnosti námitek z osoby předchůdce totéž, co platí při občanskoprávní *cessi*. Také arci v otázce legitimity toho, kdo uplatňuje práva z rektapapíru, neplatí, co v tom směru platí o *aupporteurpapírech* i *ordrepapírech*. V té věci platí toto: při *aupporteurpapíru* dostačí k legitimaaci pouhá *detence*, u *ordrepapíru*, pokud běží o dalšího nabyvatele *indosa-*

mentem, s výjimkou blankoindosamentu, kdy stačí k legitimaci pouhá detence, je oprávněný podle zásady, vyslovené sice jen pro směnky v § 32 směnečného zák., ale platící v důsledku článku 305 obch. zák. i pro ostatní ordrepapíry, legitimován kromě detence papíru nepřetržitou, až k němu jdoucí řadou indosamentů (legitimace původně oprávněného z ordrepapíru, „remitenta“, se řídí kromě detence papíru skripturním označením jakožto remitent), pro legitimaci toho, kdo uplatňuje právo z rektapapíru, pak platí, pokud jde o prvního nabyvatele papíru, že je tato dána skripturním vyznačením oprávněného v papíru; pokud jde o další nabyvatele, scil. cessionáře, platí obecné normy o legitimaci cessionářově. Kdežto však, pokud jde o legitimaci při ordrepapíru a aporteurpapíru, prve naznačená míra legitimace stačí potud, že zavázaný je oprávněn plnit, ovšem jen bona fide, takto legitimovanému bez zkoušky legitimace, čili dlužník, který poctivě, t. j. sine dolo et culpa lata plní presentantu papíru (pouhému detentoru aporteurpapíru, nebo i ordrepapíru, jde-li o blankoindosovaný ordrepapír, resp., pokud jde o remitenta nebo dalšího nabyvatele řádným indosamentem, detentoru, příslušně skripturně legitimovanému), se závazku svého zprošťuje, nadto pak tu ještě platí, že dlužník, který nespokojí se s uvedenou mírou legitimace, může sice namítati, že detentor není oprávněn, ale činí tak na svoje nebezpečí. Neplatí uvedené o obyčejných rektapapírech. Tím ovšem také je „skripturnost“ rektapapírů obmezena, takže důvodně jest rektapapíry řaditi mezi nedokonalé skriptury. Posléze i v otázce vlastnického nabytí papíru neplatí pro rektapapíry ony normy, jež usnadňují toto nabytí při aporteur- a ordrepapírech, čímž též je „skripturnost“ rektapapírů obmezena (výjimka z toho, jakož i z řečeného o zkoušce legitimace platí pro rektasměnky, resp. rektaakcie). Jinak ale i platí u rektapapírů, že zakládají závazek dlužníkův k prvnímu věřiteli „secundum scripturam“, což je nepřímě vytčeno, pokud jde o poukázku, i v subsidiární normě občanského zákona, a to § 1402 tohoto zák.

B. Vzhledem k uvedenému bylo by stručně o povinnosti skripturně zavázaného, jakož i o právním poměru mezi tímto a mezi oprávněným ze skriptury uvésti toto:

Pokud jde o základní třídění papírů na rektapapíry, aporteur- a ordrepapíry, třeba konstatovati, pokud běží o principální zásadu, že obsah povinnosti skripturní je určen obsahem papíru, v podstatě u všech cenných papírů totéž, ovšem u rektapapírů toliko v poměru skripturního dlužníka k prvnímu nabyvateli papíru. Dále platí v podstatě u všech papírů, u rektapapírů však jen v řečeném poměru, totéž i pokud jde o rozsah přípustných námitek. Skripturní závazek se zakládá na písemném sepsání v dotyčné listině. Dlužník se zavazuje podle znění papíru plnit tomu, kdo papír „má“, přes-

ně: kdo je vlastníkem papíru. Závazek ten je perfektním podepsáním kontextu listiny dlužníkem a vlastnickým nabytím listiny osobou, odlišnou od skripturního dlužníka.

Důvod skripturního závazku může být ve vztahu k jinému (mimoskripturnímu) právnímu jednání (pravděpodobně tomu, jež je podkladem vystavení papíru); tu může pak být tento vztah (mimoskripturní) výslovně označen v příslušném písemném prohlášení. V takovém případě, je-li v dotyčném papíru odkázáno na příslušné jednání právní, jde o kausální papír, resp. kausální skripturní závazek.

Jinak, spočívá-li důvod skripturního závazku v pouhém prohlášení o plnění, bez nějaké souvislosti s jiným právním jednáním, jde o abstraktní papír, resp. abstraktní skripturní závazek. Ovšem i tu bývá podkladem vydání papíru nějaké jednání mimoskripturní, ale není tu v písemném prohlášení onoho vztahu.

V každém však případě je si uvědomiti, že se skripturní závazek zakládá toliko v písemném prohlášení dlužníka, které jest jeho jednostranným právním jednáním, a že vztah tohoto prohlášení k jinému (mimoskripturnímu) jednání má toliko vliv na kausálnost skripturního závazku, jinak však na samostatnost, či nezávislost jeho od mimoskripturního jednání ničeho nemění.

Právní poměr mezi tím, kdo je ze skriptury zavázán, a tím, kdo je oprávněn, tento závazek na základě skriptury vymáhati, je dán právní povahou cenného papíru. Skripturní dlužník se zavazuje podle svého prohlášení, obsaženého v cenném papíru, plniti tomu, kdo papír „má“. Posléz uvedený jest subjektem práva z cenného papíru, čili je skripturně oprávněným. Týž může uplatňovati pouze ta práva, která jsou v papíru označena. Skripturní věřitelství se ovšem zakládá nikoli pouhou detencí, nýbrž vlastnictvím cenného papíru; při tom platí, že vlastnictví k papíru je velmi ulehčeno; neobmyslný držitel *auporteur* papíru, v případě *ordrepapíru* neobmyslný držitel, legitimovaný jako remitent, nebo *indosatář*, nemůže býti přinucen, aby ho vydal. Na rektapapíry se však uvedené nevztahuje.

Dlužník skripturní je povinen plniti pouze tomu, kdo mu předloží papír, a když splnil, mu jej vrátí. Je pak povinen plniti podle obsahu (kontextu) listiny, i nemůže se tedy odvolávati na jiné právní jednání, ledaže byl tento vztah vyznačen ve skripturním závazku (viz shora). Opačně také skripturní věřitel může vymáhati jen to, co je v listině obsaženo, i nemůže se rovněž dovolávati nějakých ujednání, nejsoucích součástí kontextu listiny.

V dalším se omezíme na vylíčení právního poměru ze skriptury pouze s hlediska přípustnosti námitek, a to po stránce hmotněprávní, se zřetelím na tradiční třídění cenných papírů, a naznačíme, zda a v jaké míře je úprava této věci u jednotlivých

vých druhů skriptur odlišná, a je-li odůvodněna dosavadní rozdílná úprava ve příčině jednotlivých skriptur, jako dosud. Bude tedy tato stručná a informativní úvaha mít jistý význam i de lege ferenda.

III. Přístupme nyní k vyličení vlastního našeho tématu, totiž k otázce, které námitky může zavázaný uplatňovati proti tomu, kdo je oprávněn vymáhati skripturní závazek. Z důvodů systematických pojednáme v samostatném oddílu této části o vlastních skripturách, čili skripturách dokonalých, t. j. cenných papírech, znějících na řad, a cenných papírech, znějících na majitele, načež ve druhém oddílu této části našeho pojednání přihlédneme ke skripturám nedokonalým, t. j. cenným papírům, znějícím na jméno.

Při tom nebudíž snad rozlišováno mezi jednotlivými druhy cenných papírů; pouze pokud jde o některé singulerní normy, týkající se pouze určitých druhů cenných papírů (na př. akcie, směnky a j.), budiž podle okolností o tom učiněna zvláštní zmínka.

A. Ordrepapíry a aporteurpapíry.

O papírech, znějících na řad, čili ordrepapírech obsahuje předpisy jednak obchodní zákon v člancích 301—305 (slovenský obchodní zákon v §§ 294—298 a dále 300 a 303), jednak některé speciální zákony, především arcí směnečný zákon ze dne 13. prosince 1927, č. 1 Sb. z. a n. z r. 1928, který obšírně upravuje směnku (a právní poměry ze směnky), tento prototyp cenných papírů na řad, takže se na jeho ustanovení v jednotlivostech odvolává, pokud jde o ordrepapíry vůbec, i obchodní zákon v článku 305, pokud pak jde o některé speciální druhy ordrepapírů, jako šek, skladní list a j., příslušné zákony, o těchto papírech jednající. Z ostatních speciálních zákonů, upravujících obšírněji některé ordrepapíry, jest uvést zejména zákon o šeku z 3. dubna 1906, č. 84 ř. z. (na Slovensku zák. čl. LVIII. z roku 1908), zákon o skladních listech z 28. dubna 1889, č. 4 ř. z. (na Slovensku §§ 439 a násl. slovenského obchodního zákona).

Speciálně jest normována otázka, které námitky může dlužník z ordrepapíru vůbec¹⁾ uplatnit, v článku 303, odst. 2. našeho obchod. zák. (slov. obch. zákon má o tom ustanovení v § 296, odst. 3.); námitky, přípustné u směnky, jsou upraveny § 87 směneč. zákona (před ním čl. 82 směneč. řádu. Ženevská

¹⁾ V obchodním zákoně jsou uvedeny tyto papíry rubopisem převoditelné: kupecké zavazující listy a poukázky, vystavené kupci o plnění peněz nebo kvantitů zastupitelných věcí, nebo cenných papírů, při nichž povinnost k plnění se nečiní závislou na vzájemném plnění, dále konosementy námořních plavců, skladní listy, varanty a námořní pojistky a listiny o půjčkách námořních. Všechny tyto papíry mohou, zni-li na řad, býti převedeny indosamentem. O akciích, rubopisem převoditelných, jsou ustanovení v normách akciového práva.

osnova jednotného zákona směnečného ve smyslu usnesení ženevských z r. 1930 jedná o námitkách, přípustných u směnky, v čl. 17); posléz uvedené ustanovení platí ve smyslu ustanovení § 20, č. 6 šekového zákona, pokud se týče § 107, odst. 2. směneč. zák., i ohledně šeku na řad.

O papírech, znějících na majitele, čili aporteurpapírech, ustanovuje sice rovněž obchodní zákon, i dotýká se jich i občanský zákon, ale není tu systematických norem (normy, které tu jsou, se dotýkají pouze některých otázek poměrů, založených aporteurpapíry). Také speciální normy, vztahující se k jednotlivým druhům těchto papírů, resp. i k papírům na řad, nemají systematických ustanovení o právních poměrech, založených těmito papíry; srov. na př. normy o dílčích dluhopisech, upravených dekretem dvorní komory ze 17. prosince 1874, č. 1105 sb. z. s., na Slov. zák. čl. XXXII. z r. 1897, zákon ze 24. dubna 1874, č. 49 ř. z., na Slov. zák. čl. XXXVI. z r. 1876, a j.; to platí i o jiných normách, jež se vztahují k cenným papírům vůbec, resp. se jimi jen příležitostně zabývají. Normy tyto prostě s pojmem cenného papíru, resp. přísluš. poměrů počítají jako s již daným. Obchodní zákon má o těchto papírech jedině ustanovení v čl. 307 (slov. obch. zákon má o těchto papírech ustanovení v §§ 300 a 303), občanský zákon pak se dotýká těchto papírů v §§ 371 a 1393. Speciální otázka, které námitky jsou přípustny u těchto papírů, *verbis expressis* nikde normována není. Praxe ovšem, opírajíc se o právo obyčejové, doplnila mezery v předpisech, které těmito cennými papíry se zabývají, i mimo rámec shora naznačených norem občanského zákona. To platí nejen o zásadách, vyplývajících z právní povahy těchto papírů, jmenovitě, že věřitel může uplatňovati pouze ta práva, která jsou v papíru vyznačena, a nemůže tedy se odvolávat na mimo-skripturní ujednání, a že věžitelem z papíru tohoto jest vlastník papíru, nýbrž i o otázce, v tomto pojednání speciálně projednávané, totiž o přípustnosti námitek dlužníka z tohoto papíru; zastává se tu — se zřením k obdobné situaci, jaká je u ordrepapírů —, že dlužník může namítati jen ty skutečnosti, které vyplývají přímo z papíru (z obsahu papíru) — to jsou námitky, působící proti každému, námitky „in rem“ —, anebo které plynou dlužníku z bezprostředního jeho poměru k žalujícímu věřiteli — námitky relativní, „in personam“. Ježto v občanském zákoně — kromě několika sporadických předpisů — norem, přímo na cenné papíry se vztahujících není, dlužno přiblížeti k oněm normám občanského zákona, jež sice se přímo cennými papíry nezabývají, ale které upravují právní poměry, jsoucí základem právních poměrů z cenných papírů. Jsou to v prvé řadě normy obč. zák. o asignaci, dále sem spadají též normy obč. zák., týkající se právního poměru třetího ze smlouvy, pokud se týče jednostranného jednání, v jeho prospěch učiněného. Tyto normy,

pokud míří na jednostranné závazky, jsou ovšem směrodatny pro jednostranné závazky vůbec a skripturní zvlášť.

Pokud jde o normy obč. zák., jichž se týká, jež se nevztahují pouze na jednostranné závazky, třeba v této souvislosti vyjmouti z nich ty prvky, které zbývají po eliminování oněch, jež činí dotyčné závazky dvoustrannými.

Jedná se především o a s i g n a c i. Ustanovení občanského zákona o asignaci ovšem nejednají o poukázce jakožto cenném papíru — naproti tomu jsou kupecké poukázky ve smyslu čl. 301 obč. zák. (§ 291 a n. slov. obč. zák.) cennými papíry, a to zni-li na řad, ordrepapíry, zni-li prostě na jméno, rektapapíry. Než i ustanovení obč. zák. o asignaci jsou pro určité druhy skriptur (zejména: směnku, šek, poukázky kupecké) základem v některých směrech. Ovšem dlužno tu míti na mysli, že asignace je názvem pro velmi různé druhy jednání, a že nemusí býti základem asignace smlouvy, nýbrž jednostranná jednání. Pro naše téma přichází v úvahu poměr mezi asignátem a asignatářem, založený akceptem a spec., které námitky může asignát vůči příjemci poukázky uplatňovati. Podle § 1402 obč. zák., přijal-li asignát poukázku vůči asignatáři, může mu namítni pouze ty okolnosti, jež se buď dotýkají platnosti přijetí, nebo se podávají z obsahu poukázky, anebo se vztahují na osobní poměr mezi asignátem a asignatářem. Srovnáme-li toto ustanovení s příslušnými ustanoveními o tom, které námitky jsou přípustny u cenných papírů shora uvedených, vidíme jasně vnitřní souvislost. Podotknouti třeba, že citované ustanovení občanského zákona lze vykládati takto: Jestliže přijetí poukázky asignátem vůči asignatáři plyne z povinnosti k plnění abstraktně, t. j. nezávisle od právního poměru mezi assignantem a asignatářem, resp. plyne-li z poměru mezi assignantem a asignátem, že posléz uvedený se zavázal plniti poukázané jako takové, bez ohledu na námitky, jež mu přísluší vůči assignantovi, nemůže asignát uplatniti námitky z uved. poměrů („valutového“, resp. „úhradového“). V případě však, že povinnost k plnění z poukázky je kausální, totiž když obsah plnění, založeného akceptem, je odvislý od uved. poměrů, bude moci asignát uplatniti vůči asignatáři jakožto námitky, podávající se z obsahu poukázky, skutečnosti, které vyplývají z příslušných poměrů. I tu jest obdoba s případem, kdy skripturní závazek je kausální, t. j. kde je důvodem příslušného skripturního poměru kausální jednání, jehož jest v písemném prohlášení skripturního dlužníka dovoláváno (na př. causa transporti při nakládacím listě, společenská smlouva při akcií atp.).

Dále jest v této souvislosti uvésti jednání ve prospěch osoby třetí. Pokud běží o vysvětlení právních poměrů ze skriptur, které představují jednostranný slib, pomocí konstrukce poměrů, vzniklých z jednání, učiněných ve prospěch

osoby třetí (tertia), nutno operovati nikoli se smlouvou ve prospěch osoby třetí (§§ 881 a násl. obč. zák.), nýbrž s jednostranným jednáním ve prospěch osoby třetí. Na rozdíl od normální konstrukce poměrů mezi stipulantem a promitentem, promitentem a tertiem, a stipulantem a tertiem, založených smlouvou ve prospěch tertia, odpadá při skripturním závazku v důsledku funkce cenného papíru stipulant i zbývá jen závazek promitenta ve prospěch tertia (ve prospěch každého vlastníka papíru). Pokud se speciálně týká naší otázky, totiž které námítky může dlužník uplatnit proti věřiteli, sluší s hlediska jeho postavení jako promitenta uvést toto: Tertius nabývá ze smlouvy a také z jednostranného jednání, učiněného v jeho prospěch, práva na základě a v rozsahu původního, či základního ujednání mezi stipulantem a promitentem, nikoli však odvozeně jako sucesor stipulanta, nýbrž původně. To platí v zásadě i o jeho nástupcích. V osobě tertia vzniká samostatné, nové právo, nezávislé na právu stipulanta (arčí od doby, od které přestává vliv stipulanta na promitenta, modifikující původní ujednání). To pak též jeví konsekventně důsledek v otázce, které námítky může promitent uplatňovati vůči tertiovi. Podle § 882 obč. zák. přísluší promitentovi námítky ze smlouvy také oproti tertiovi. To jest vykládati tak, že tertius nabývá — bez dalšího — své právo nikoli jako abstraktní, nýbrž jako kausální (kausa v poměru mezi stipulantem a promitentem platí též v poměru mezi promitentem a tertiem). Promitent může vůči tertiovi namítati pouze skutečnosti, pocházející z kausy, na níž se zakládá oprávnění tertia, a jež je identická s kausou právního poměru mezi stipulantem a promitentem; obrany, které by mu co do tohoto právního poměru příslušely, může uplatnit též vůči třetímu. Pro oprávnění tertia je zásadně nerozhodný právní poměr mezi třetím a stipulantem, ledaže by byl učiněn součástí příslušného jednání ve prospěch osoby třetí (půjde v těchto případech o obdobu s kausál. assignací). Promítneme-li uvedené na právní poměry z cenných papírů, jimiž se kdo zavazuje k plnění předložiteli papíru, můžeme konstatovati jistou podobu, pokud běží o právní posici oprávněného z kausálního papíru a též pokud jde o otázku přípustnosti námitek zavázaného z tohoto papíru. Ovšem tu nastává modifikace v důsledku funkce cenného papíru v tom směru, že odpadá v o h l e d u s k r i p t u r n í m stipulant, resp. poměr mezi ním a tertiem, resp. promitentem (z povahy věci tu jde zpravidla o smlouvu o vydání papíru, což je poměr mimoskripturní), i jde pouze o jednostranný závazek dlužníka z cenného papíru ve prospěch každého vlastníka papíru. Oprávněný — tak jako tertius — nabývá práva z papíru originárně a také následující vlastníci papíru nabývají ho originárně, neboť nesukcedují v právo z papíru svých předchůdců (o věci srov. ještě v souvislosti s výkladem níže).

Z uvedeného vidno, že při posuzování právní podstaty práv a závazků z cenných papírů nutno vycházeti netoliko z konkrétních norem, které se přímo cennými papíry zabývají (jsou to hlavně normy práva obchodního a směnečného), nýbrž i z norem občanského zákona, které sice se cenných papírů výslovně nedotýkají, ale upravují poměry obdobné, a které se zabývají právními instituty, jež tvoří v mnohých směrech základní bási právních poměrů z cenných papírů. Shledáváme se tu ostatně se zjevem, též v jiných oborech právních leckdy se vyskytující, že jednotlivé zákonné předpisy bývají jen částí normy, roztroušené v různých zákonných předpisech; při tom jest třeba mítí na mysli, že jednotlivé paragrafy toho kterého zákona nemusí vždy obsahovati celou skutkovou podstatu normy (tomu ostatně jest také při některých zákonech, které samy rovněž neobsahují celou skutkovou podstatu).

Jest proto při stanovení pojmu cenného papíru, jakož i právních poměrů z cenného papíru vyplývajících, vycházeti netoliko ze zákonných ustanovení, přímo se cennými papíry zabývajících — to jsou netoliko normy obchodního zákona, nýbrž i některé normy občanského zákona a pak ovšem některé speciální zákony, cennými papíry, resp. některými jejich druhy se zabývající, nýbrž i z těch norem občanského, příp. obchodního zákona, které upravují právní poměry, jsoucí základem, resp. obdobou poměrům z cenných papírů. Podle znaků, daných jednotlivými těmito předpisy, jest pak hledati cestu k jednotné konstrukci v úvahu přicházejících pojmů.

Otázka, které námitky přísluší dlužníku z ordrepapíru, je pozitivně řešena v obchodním, pokud se týče směnečném zákoně. Náš obchodní zákon stanoví o této věci v článku 303, odst. 2. (v 1. odstavci téhož článku je vysloven ohledně indosamentu účinek *t r a n s p o r t n í*, nikoli též garanční — kterýžto účinek stanoví ve příčině některých speciálních druhů ordrepapírů, jako směnky, šeku a warrantu, příslušné speciální zákony), a to tak, že zavázaný (z ordrepapíru) může užiti (scil. proti oprávněnému z ordrepapíru, který uplatňuje svůj nárok z tohoto papíru) jen takových námitek, které mu přísluší podle *l i s t i n y s a m é*, nebo bezprostředně proti tomu, kdo jest v případě tom žalobcem (slovenský obchodní zákon stanoví o této věci obdobně v § 296, odst. 3., že dlužník může činiti jen námitky, které se zakládají na papíru samém, anebo na poměru, který je mezi ním a majitelem papíru).

Textace uvedeného článku 303, odst. 2., platícího pro ordrepapíry vůbec, jest poněkud odchylná od textace § 87 směnečného zákona (nastoupivšího na místo článku 82 býv. směnečného řádu), kde se praví, že směnečnému dlužníku přísluší pouze ty námitky, které plynou ze směnečného práva samého, nebo které mu přísluší bezprostředně proti tomu, kdo právě žaluje.

Podle obojích norem, které, jak níže uvedeno, věcně stanoví totéž, platí dvě skupiny námitek: 1. námitky, které lze uplatnit, ježto se týkají přímo papíru samého či jeho obsahu, resp. právního poměru, který je integrující součástí papíru, proti každému, a 2. námitky, které, zakládající se pouze na bezprostředním poměru mezi dlužníkem z papíru (jako žalovaným) a oprávněným z papíru, t. j. vlastníkem papíru (jako žalobcem), lze uplatnit pouze proti dotyčnému oprávněnému, který přímo na dlužníku vymáhá svůj nárok, nikoli též proti nástupcům tohoto oprávněného. První námitky působí, jak se doktrína vyjadřuje, *in rem*, druhé pak *in personam*.

Pokud jde o posléz uvedené námitky, je věc stejně upravena jak pokud se týká směnky, tak i ordrepapírů vůbec. Odchylná je pouze částečně právní úprava prvních námitek. Přes to však platí věcně totéž. Neboť námitkami, které přísluší podle listiny samé (některé cizí zákony mluví v téže souvislosti „podle obsahu papíru“) a jež lze uplatňovat proti každému, jest rozuměti netoliko námitky, které se uplatňují z doslovného znění listiny (na př., že plnění je podle doslovného znění v listině podmíněné, nebo určitým způsobem omezené), nýbrž i ty, jež se sice z doslovného znění listiny nepodávají, ale jež jsou dány všeobecnými, po případě zvláštními zákonnými předpisy o platnosti závazku, v listině obsaženého (na př. námitky stran pravoplatnosti vzniku, resp. trvání skripturního závazku), a dále u papírů, u kterých je ve skripturním závazku poukaz na mimoskripturní jednání, jsoucí podkladem pro vystavení papíru — jedná se o kausální papíry ve smyslu shora uvedeného — námitky z kausy²⁾. U abstraktních papírů ovšem posléz uvedená námitka nemá — jakožto námitka, působící *in rem* — z povahy věci místa; lze ovšem dlužníku z takového ordrepapíru namítati v bezprostředním jeho poměru proti vymáhajícímu skripturnímu věřiteli skutečnosti, opírající se o jejich kausální osobní poměr, což však již neplatí proti nástupcům (scil. originárním) tohoto věřitele.

Pokud se speciálně týká námitek, které plynou „ze směnečného práva samého“, jak je stanoveno v § 87 směnečného zákona, spadají sem především rovněž námitky, jež se uplatňují z doslovného znění směnky, pokud se jeví rozhodným pro obsah směnečné obligace, a dále námitky, které se týkají podmínek, stanovených směnečným zákonem pro vznik nebo trvání směnečné obligace (a to jak s hlediska směnečného dlužníka, tak

²⁾ Kausálními cennými papíry, které mohou zníti na řad, jsou na př. nakládací a skladní listy. U nich jest ve skripturním závazku vztah k mimoskripturnímu jednání, jsoucímu základem pro vystavení papíru — smlouva nákladní, depositní — i jsou v tom směru kausálními papíry a může dlužník uplatňovat jako námitky z kausy námitky ze základního poměru nákladního, resp. depositního, pokud je naň odkázáno v příslušném skripturním závazku.

i s hlediska směnečného věřitele). Ježto směnka je abstraktním cenným papírem, je přípustna námitka, že materiální kausa závazku směnečného je vadná, nebo nežalovatelná, resp. že se vůbec kauzy nedostává, pouze jako námitka in personam, působící pouze — na základě konkrétního poměru — proti dotyčnému věřiteli směnečnému, uplatňujícímu směnečný nárok, s nímž je dlužník v dotyčném poměru.

Z uvedeného je vidno, že zásada o přípustnosti námitek skripturního dlužníka, pokud se týče o vyloučení námitek, jež působí pouze in personam, vůči dalším původním nabyvatelům (předpokládá se poctivé nabytí) — tak zv. zásada vyloučení námitek ex persona indossantis — jest přes částečně odchylné textování v uvedených ustanoveních věcně stejná.

Na rozdíl od papírů na řad není ohledně papírů, znějících na majitele, pozitivního ustanovení ani v občanském, ani v obchodním zákoně o tom, které námitky jsou tu přípustny. Obchodní zákon stanoví pouze v článku 307 ochranu poctivého nabyvatele auporteurpapíru, a to způsobem co nejšířším, ježto zásada vyslovená článkem 306 ohledně poctivého nabytí papíru přes nedostatek práva auktorova platí podle článku 307 i tenkrát, když zeizení nebo zastavení se stalo od nekupce a když papíry byly ukradeny, nebo ztraceny (poctivý nabyvatel auporteurpapíru nabývá vždy vlastnictví tohoto papíru bez ohledu na to, zda zeizení provedl kupec v provozu své obchodní živnosti a zda papíry byly ukradeny, nebo zeizeny). Občanský zákon má o nabytí vlastnictví papírů, znějících na majitele, třeba odevzdávající nebyl vlastníkem, ustanovení v § 371. Přes nedostatek pozitivních předpisů o auporteurpapírech výslovně jednajících jest, hledíc k souvislosti oněch norem obč. zákona, které se buď přímo papírů na majitele dotýkají — jest to zejména § 371, s nímž je v souvislosti § 1393 obč. zák. (podle něhož převodem papíru se zároveň převádí právo, o kterém byl dotyčný papír vystaven, resp. které je v tomto papíru označeno), anebo jež se těchto papírů sice výslovně nedotýkají, ale upravují poměry obdobné, o nichž byla shora řeč — zastávají stran auporteurpapírů:

1. Pohledávka z těchto papírů se převádí tím, že někdo jiný nabude vlastnické právo k papíru (vlastníkem je pouhý bonae fidei possessor, třeba ten, který papír mu předal, nebyl ani vlastníkem papíru).

2. Nabyvatel papíru na majitele znějícího, pokud jest poctivým nabyvatelem, nabývá práva z papíru původně; nabývá tedy tohoto práva bez ohledu na to, jaký byl právní poměr mezi dlužníkem a dřívějším věřitelem.

3. Dlužník z auporteurpapíru je zásadně zavázán pouze na základě svého písemného projevu v papíru. Může uplatňovati proti věřiteli papíru pouze tyto námitky:

1. Skutečnosti, které se týkají přímo papíru, resp. obsahu skripturního prohlášení dlužníkovy, kterým se zakládá jeho skripturní závazek. Přes nedostatek pozitivního ustanovení o tom třeba — hledíc k vnitřní podstatě věci a k povaze tohoto závazku, jež je zcela obdobná se závazkem z ordrepapírů (jakožto skriptur dokonalých) — zastávají, že tyto námitky působí proti každému věřiteli z aporteurpapíru („in rem“); sem patří též námitky, že skripturní dlužník je nezpůsobilý k právním jednáním, neboť to je dáno všeobecnými normami o pravoplatnosti závazku, stejně, že pohledávka je promlčená, a dále též, že listina byla prohlášena za neplatnou. Proti každému předložiteli papíru může dlužník namítnouti, že není vlastníkem papíru, neboť jen vlastnictví papíru zakládá věřitelství.

2. Dále přísluší dlužníku z aporteurpapíru námitky, které mu plynou přímo proti žalujícímu věřiteli (skripturnímu věřiteli, který vymáhá proti němu nárok z aporteurpapíru), to jest přísluší mu ze zvláštního důvodu, který pozůstává právě proti tomuto věřiteli z papíru (vlastníku papíru); sem patří na př. námitka kompensace, poshovění, jakož i námitky z kausy. Jde-li ovšem o kausální papír ve smyslu shora uvedeného, přísluší námitka z kausy, jež jest integrující součástí skripturního závazku, proti každému, kdo uplatňuje právo z papíru.

Námitky, sub 2. uvedené, nemůže však dlužník namítati proti nabyvateli papíru (dalšímu nástupci), který nabyl vlastnického práva k papíru — lhostejno, zda se tak stalo koupí, darováním, odkazem a j. — předpokládajíc, že jde o nabyvatele bona fide. Platí tudíž, že námitky z o s o b y p ř e d c h ů d c o v y jsou u aporteurpapírů vyloučeny (což je obdobně s vyloučením námitek ex persona indossantis u papírů na řad).

B. Cenné papíry na jméno (rektapapíry).

Na rozdíl od ordrepapírů a částečně i aporteurpapírů nemáme o rektapapírech — abstrahujíc od sporadických předpisů obch. zák., dotýkajících se těchto papírů v souvislosti s papíry na řad bez nějakého systematického uspořádání — přímých předpisů. Ovšem v praxi jsou i tyto cenné papíry (nedokonalé) běžné. V doktríně právní je jim — tak jako shora uvedeným papírům — vyhrazeno místo v systematických tříděních cenných papírů.

Naproti aporteur- a ordrepapírům, které představují dokonalé skriptury, a to ve všech směrech (pokud nestanoví některé singulérní normy výjimky, na př. stran akcií, u kterých — ať již jde o akcie au nom, či akcie na majitele znějící — vznik práva z dotyčného papíru je odvislý od vzniku akciové společnosti, i nestačí pouhé vystavení tohoto papíru k vzejití dotyčných práv, není-li splněn naznačený předpoklad), nejsou rektapapíry, jak již shora naznačeno, skripturami ve všech smě-

rech, nýbrž jen částečně, takže lze tu mluvit o nedokonalých skripturách. Ovšem, pokud jde o prvního oprávněného z tohoto papíru, který je v něm jménem vyznačen, platí v zásadě, nehledíme-li k otázce vlastnického nabytí papíru, a k otázce zkoumání legitimity toho, kdo uplatňuje právo z tohoto papíru, dlužníkem z tohoto papíru (s výjimkou rektasměnky, resp. i rektaakcie) — totéž, co platí u prve uvedených papírů; i tu lze mluvit o závazku ex scriptura a platí spec., pokud se týče přípustnosti námitek dlužníkůvých proti dotyčnému oprávněnému, totéž, jako u prve uvedených papírů; platí i tu, že jsou přípustny jen námitky z papíru samého (obsahu papíru) vyplývající, a dále ty, které přísluší dlužníku přímo proti dotyčnému oprávněnému, který uplatňuje právo z papíru. To lze dovodit z ust. čl. 303, odst. 2., neobmezujícího se na papíry na řad, ovšem jen pro poměr dlužníka k prvnímu věřiteli, nepřímo i z ustanovení § 1402 obč. zákona. Pokud však jde o další nástupce prvního oprávněného z rektapapíru, uvedené o vyloučení námitek z osoby předchůdce při ordrepapírech a při auporteurpapírech, tu neplatí, ježto další nabyvatel práva z rektapapíru je — jedná se z povahy věci o cessi³⁾ — odvozeným nabyvatelem-cessionářem, vůči němuž dlužník — jako debitor cessus — podržuje námitky z osoby předchůdce.

Lze proto vzhledem k uvedenému in puncto námitek, příslušejících dlužníku z rektapapíru, konstatovati, že v poměru dlužníka k prvnímu věřiteli platí v podstatě totéž, co platí v této věci u auporteur- i ordrepapírů — v tom směru tedy i rektapapíry mají povahu skriptur — a pouze v poměru dlužníka k nástupcům prvního věřitele je u rektapapírů situace jiná, než u prve uvedených papírů.

C. Shrneme-li výsledky vývodů shora podaných stran všech druhů cenných papírů, můžeme — se zřetěním k existujícímu právnímu řádu o úpravě otázky přípustnosti námitek dlužníka z cenného papíru oproti věřiteli z cenného papíru konstatovati především, že zákonem je věc tato pozitivně řešena pouze u ordrepapírů, částečně, pokud jde o poměr dlužníka k prvnímu věřiteli, též u rektapapírů. Jinak platí tu — nehledíc k shora naznačeným normám občanského zákona, které sice věci tou se přímo nezabývají, ale upravují poměry obdobné — právo obyčejové.

Vzhledem k vnitřní podstatě věci lze zastávat, že týž princip platí jak pokud jde o papíry na řad, tak i pokud jde o papíry na majitele, a konečně — jde-li o poměr dlužníka k prvnímu věřiteli — též pokud jde o rektapapíry. Toto hledisko bylo by

³⁾ Zpravidla jde o neformální cessi; pouze tam, kde z povahy věci jest toho zapotřebí, na př. u akcie, znějící na jméno, třeba požadovati k perfecei převodu práva z rektapapíru také vlastnickou tradici dotyčného papíru.

respektovati při budoucí nové úpravě této věci. Při této příležitosti bylo by uvéstí připravované nové řešení této otázky ve švýcarském zákonodárství — jedná se o osnovu nového švýcarského obligačního zákona —, podle něhož se navrhuje jednotná zákonná úprava této otázky, jak pokud jde o papíry na řad, tak i papíry na majitele. Pokud jde o rektapapíry sice osnova — na rozdíl od dosavadního obligačního zákona z r. 1911 — upravuje jednak všeobecné znaky a právní účinky cenných papírů na jméno, dále normuje otázku průkazu věřitelství z těchto papírů a tomu odpovídající povinnosti a práva dlužníka z tohoto papíru, a konečně i upravuje amortisaci těchto papírů, neřeší však pozitivně otázku námitky dlužníka z tohoto papíru, a to ani pokud jde o poměr dlužníka k prvnímu věřiteli, ani pokud jde o poměr dlužníka k nástupcům prvního věřitele (srov. k věci moje pojednání „Reforma ustanovení švýcarského obligačního zákona o cenných papírech“, publikované v „Časopisu pro právní a státní vědu“, ročník XIV. [1931], číslo I—II, strana 3—42).

Také osnova italského obchodního zákona má samostatné speciální ustanovení o rektapapírech — tak jako o papírech na řad a na majitele —, má však též generelní ustanovení o všech cenných papírech vůbec, a v této partii má i společné ustanovení o tom, které pouze námitky může dlužník z cenného papíru uplatňovati proti věřiteli z cenného papíru.

Literatura.

Hermann-Otavský: O právní povaze rektapapírů. O obchodech podle IV. knihy obch. zák. Československé právo směnečné. Komentovaný obchodní zákon. Pojednání ve Sborníku věd právních, roč. 1901 a 1915. Randa: O cenných papírech, obzvláště o skripturních obligacích. Pojednání v Právníku, roč. 1889, a ve Sborníku věd právních a státních, roč. 1902. Sikl: Teorie závazků skripturních. Sedláček: O materiálně-právních funkcích pojistky. Obligační právo. Pavlíček: Pojednání v Právníku, roč. 1890 a 1892. Ehrenzweig: Recht der Schuldverhältnisse. Hasenöhr: Obligationsverhältnisse. Jacobi: Grundriß des Rechts der Wertpapiere. Lehmann: Zur Theorie der Wertpapiere. Ungér: Die Rechtliche Natur der Wertpapiere. Wieland: Wechsel und seine zivilrechtlichen Grundlagen. Osér: Kommentar z. Obligationsgesetz. Jaggi: Die Einreden gegen Forderung aus den Inhaberpapieren. Vivante: Trattato di diritto commerciale. Capitant: De la causa des obligations.